

Vergemål før og etter Tolga

- Særlig om «paradigmeskiftet» 2018

v/fagdirektør Gunnar Munkerud
Justis- og vergemålsavdelingen

Statsforvalteren i Agder

02.12.2022

Vergemålslovens hovedformål

Ot.prp. nr. 110 (2008-2009), s. 1:

«Det sentrale siktemålet for vergemålslovgivningen er å sikre at interessene til mindreårige og de voksne som ikke kan handle på egenhånd, likevel blir ivaretatt, og at dette skjer med respekt for den enkelte persons verdighet og integritet.»

Utvikling

Det har «alltid» vært behov for at noen kan representere (praktisk og rettslig) personer som på medisinsk grunnlag ikke er i stand til det selv

- Romerretten, ættesamfunnet, Christian Vs Norske Lov 1687 ...

Internasjonale krav og føringer: CRPD, EMK, Europarådet

Vergemålsloven – vedtatt 2010, i kraft 01.07.2013

Fra sterk paternalisme («overformynderi») til sterk autonomi («selvbestemmelse»)

Fra «snikumyndiggjøring» til «beslutningsstøtte» (supported decision making)

Tolgasaken 2018 – media, fokus, politisk engasjement

Større oppmerksomhet om selvbestemmelse og minste middels prinsipp

Grunnleggende bestemmelser om vergemål - lovens ordlyd

Vergemålsloven § 20 annet ledd første punktum:

«Den som settes under vergemål, skal skriftlig samtykke i opprettelsen av vergemålet, vergemålets omfang og hvem som skal være verge, med mindre han eller hun ikke er i stand til å forstå hva et samtykke innebærer.»

Vergemålsloven § 33 annet ledd første og annet punktum:

«Er den som er satt under vergemål, ikke fratatt den rettslige handleevnen, kan vergen ikke foreta disposisjonen hvis den som er satt under vergemål, motsetter seg det. Dette gjelder likevel ikke hvis han eller hun ikke er i stand til å forstå hva disposisjonen innebærer.»

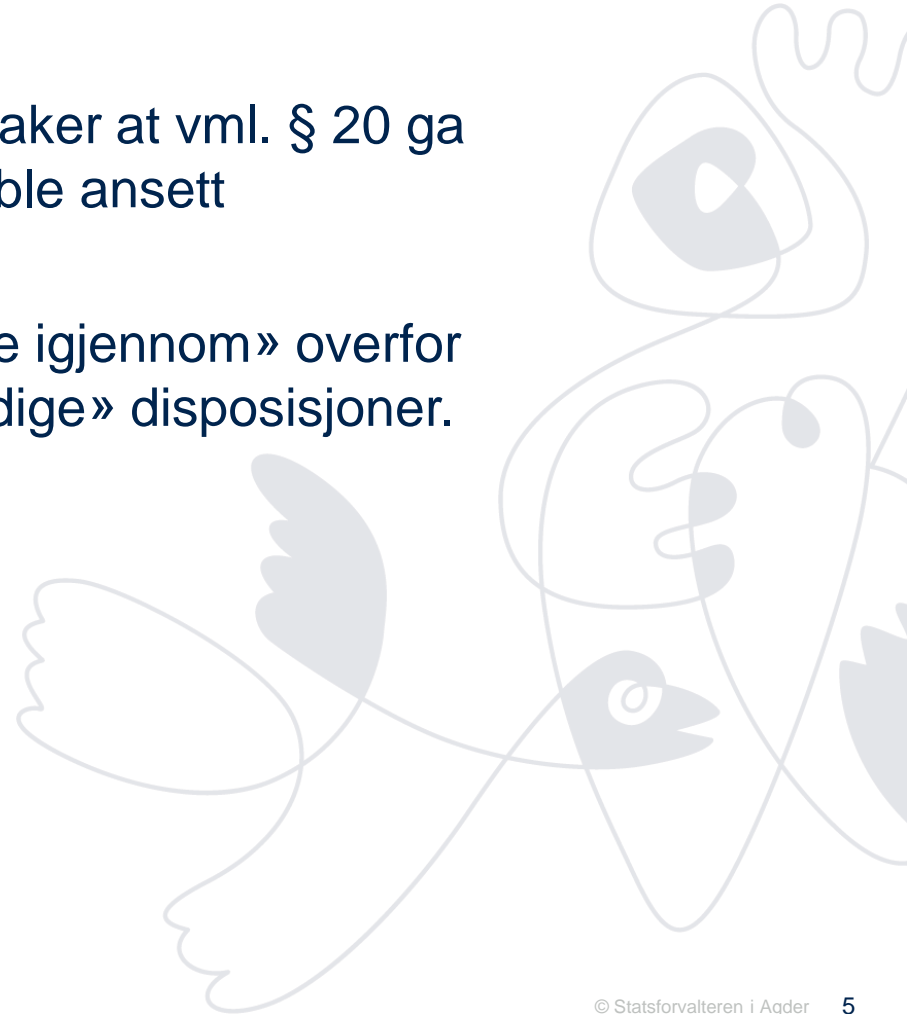

Omforent forståelse av §§ 20 og 33 fram til høsten 2017

Statens sivilrettsforvaltning la konsekvent til grunn i klagesaker at vml. § 20 ga hjemmel for «tvungent vergemål» når vedkommende ikke ble ansett samtykkekompetent, og lovens øvrige vilkår var oppfylt.

Videre var det allmenn oppfatning at vergen kunne «skjære igjennom» overfor vergehavere som pga manglende forståelse foretok «uheldige» disposisjoner.

Ansett å være i samsvar med «minste middels prinsipp»

Justisdepartementets lovavdeling 20.03.2018 om vml. § 20

«Etter en samlet vurdering ... er vi under noe tvil kommet til at § 20 annet ledd ikke gir adgang til å opprette vergemål uten fratakelse av rettslig handleevne i tilfeller der personen ikke er i stand til å forstå hva et samtykke til opprettelse av vergemål innebærer, men det like fullt må legges til grunn at vergemålet vil være i strid med vedkommendes reelle vilje.»

Tilsvarende ved spørsmål om videreføring av vergemål mot noens «reelle vilje».

Justisdepartementets lovavdeling 20.03.2018 om vml. § 33 annet ledd

«Etter en samlet vurdering av rettskildene og hensynene som er beskrevet i punkt 4, har vi også kommet til at vergemålsloven § 33 annet ledd ikke kan tolkes slik at vergen kan foreta disposisjoner for en person uten samtykkekompetanse i strid med vedkommendes reelle vilje dersom denne kan kartlegges.»

Sivilombudsmannen 16.10.2018

«Dersom alternativet til et tvungent vergemål etter § 20 er et tvungent vergemål som også innebærer inngrep i den rettslige handleevnen, er det imidlertid vanskelig å se at vedkommendes protester mot å være under vergemål bør være et avgjørende argument mot å velge den løsningen som innebærer minst bruk av tvang.»

«Mens det nåværende vilkåret om samtykkekompetanse er relativt håndgripelig, er det etter ombudsmannens syn ikke åpenbart hva som skal til for å konstatere om en uttrykt motvilje mot vergemålet gjenspeiler en «reell» motvilje.»

NB: Det er Justisdepartementets forståelse som legges til grunn av Staten.

Vergehavers adgang til å disponere på egne vegne

Vergemålsloven § 21 første ledd andre punktum:

«I den utstrekning personen har den rettslige handleevnen i behold, jf. § 22, kan han eller hun selv foreta rettslige handlinger og råde over sine midler. Han eller hun kan også kalle tilbake en disposisjon som er foretatt av vergen, så lenge ingen har ervervet rett etter den».

Vergehaver kan altså som hovedregel handle på egne vegne, og også mot vergens klare råd og anbefaling.

M.a.o.: Ikke nødvendigvis en dårlig verge selv om det går dårlig med vergehavers økonomi

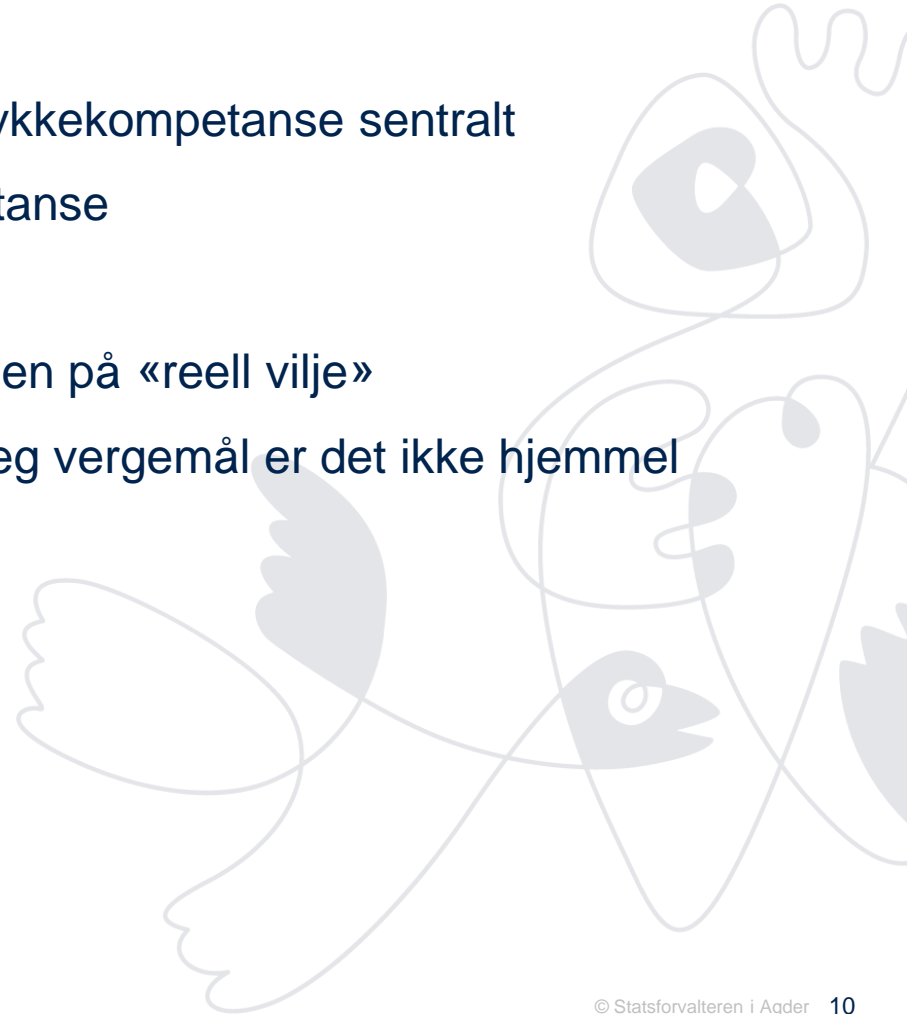

Altså:

I psykisk helsevern (phvl.) og i somatisk helsehjelp (pbrhl.) er samtykkekompetanse sentralt
- hjemler for tvang i tilfeller hvor det ikke foreligger samtykkekompetanse

I vergemålsforvaltningen: Ikke fokus på «samtykkekompetanse», men på «reell vilje»

- dersom en person, uavhengig av medisinsk tilstand, motsetter seg vergemål er det ikke hjemmel for å opprette eller videreføre vergemål
- fratakelse av rettslig handleevne som alternativ til oppheving?

Vergene og vergmålsmyndigheten «mellom barken og veden» - krav og forventninger

NAV, kommunale tjenester, spes.helsetjenesten, næringslivet og mange pårørende ønsker/forventer/krever større grad av paternalisme (overstyringsrett), mindre grad av selvbestemmelse

Organisasjoner, LDO, CRPD-komitéen og sentrale politikere krever mer selvbestemmelse, mindre paternalisme

Media har ulike posisjoner

Alle enige om at mennesker med evnen til å forstå egne valg selv skal bestemme

Vergemålordningens tilkortkommenhet

Formell kontra reell rettssikkerhet

Privatrettslige alternativer til vergemål

Alminnelig fullmakt på det økonomiske området

Faller bort ved mental inkapabilitet, jf. endr. i avtl. § 22

Legalfullmakt (nærstående representasjonsrett)

Vml. § 94 gir de nærmeste (e.f., samboer, barn, barnebarn og foreldre) rett til å handle på vegne av person som pga sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred, ikke er i stand til å ivareta sine økonomiske interesser - i enkle, dagligdagse forhold

Faste betalingsoppdrag (vml § 93)

Faller ikke automatisk bort, jf. endr. i avtl. § 22

Lovregulering av fullmakter med fremtidsvirkning (vml. kap. 10)

Fremtidsfullmakter og vedvarende fullmakter

NAV: Frivillig eller tvungen forvaltning av ytelser etter folketrygdløven

Veien videre

Vergemålsloven skal gjennomgås og oppdateres

Dynamikken vil fortsette

Sterkere bevissthet om og fokus på internasjonale menneskerettigheter

Opplæring og profesjonalisering av vergene

Kunnskaps- og erfaringsformidling – teori og praksis

Behov for både beslutningsstøtte og rettslig representasjon

Spørsmål / kontakt

Vergemålsenheten hos Statsforvalteren i Agder

- Telefonvakt 37017899
- Sikker melding (innlogging med BankID) på www.vergemal.no
- E-post: sfagpost@fylkesmannen.no (ikke sensitive opplysninger)
- Informasjon, papirskjema og elektronisk innsending av skjema/melding til Statsforvalteren, se www.vergemal.no

